
Boforhold i Drangedal på 1920-tallet

FRA ARKIVET

JULIE DIDRIKSEN

julie.didriksen@tidsskriftet.no

Tidsskriftet

I Tidsskriftet nr. 11/1921 oppfordret redaksjonen leserne om å sende inn artikler om boforhold på landsbygda. Bakgrunnen for oppfordringen var en artikkel skrevet av distriktslege M. Solberg, der han tok for seg boligforholdene i sitt eget distrikt. Under følger hans gjennomgang av situasjonen i Drangedal (Tidsskr Nor Lægeforen 1921; 41: 500–3).

Bebyggelsen i Prestestranna, Drangedal, 1920-tallet. Foto: Johan Lyng Olsen (1864–1944). Telemark Museum / CC BY-ND 4.0

Boligforhold i Drangedal

Foranlediget ved en forespørsel fra Socialdepartementet til herredsstyret angaaende boligforholdene benyttet vi os av leiligheten og valgte to mænd i hver skolekreds til at maale op alle bosteder med et værelse og med to mindre værelser. Køkken regnes som 1 værelse. I disse smaa hus er intet særskilt kjøkken; der kokes paa peis eller komfyr i «stuen».

«Jeg er nemlig nu saa kjendt i bygden, at jeg vet, hvordan ethvert hus ser ut, og hvor mange rum der er ialfald i de mindre hus»

Da jeg fandt det maatte være av interesse ogsaa at faa vite, hvordan den øvrige befolkning bodde i 1921, gjennemgik jeg provianteringsraadets lister, og ved hjælp av disse kunde jeg la bygdens hus passere revy og klassificere dem efter størrelsen og antal værelser. Jeg er nemlig nu saa kjendt i bygden, at jeg vet, hvordan ethvert hus ser ut, og hvor mange rum der er ialfald i de mindre hus. Efter provianteringsraadets lister notertes saa antallet av beboere i hvert hus. Foruten de opmaalte viste det sig, at der er ca. 20 bosteder med to værelser, som er saavidt store, at de ikke er blit opmaalt. – For at faa en oversigt deltes bostederne i 5 klasser: Klasse I: 1 værelse, – klasse II: 2 værelser, – klasse III: 3 almindelige værelser eller 4 mindre værelser, – klasse IV: 4 à 6 værelser, – klasse V: over 6 værelser.

Ved optællingen av beboerne viste sig da følgende:

Av klasse I var der	44 bosteder, beboernes antal var	168
	naar de 20 ikke opmaalte medregnes.	
—»— II —»—	151 bosteder, beboernes antal var	712
—»— III —»—	328 » —»— ca.	1671
—»— IV —»—	139 » —»— »	857
—»— V —»—	98 » —»— »	742
	Tils. 760 bosteder, beboernes antal var ca.	4150

Faksimile, tabell

Disse tal gjør ikke krav paa absolut nøiagtighet. Men de gir et noksaa rigtig billede. Nøiagtigst er opgaverne fra klasse I og II, idet der av disse er opmaalt 175, og det er jo disse smaa hus, som har den største interesse set fra et hygienisk standpunkt.

For hvert eneste opmaalt hus har jeg utregnet kubikindholdet samt videre det antal kubikmeter, som hver beboer faar til sin raadighet, og jeg skal straks oplyse om at jeg blev behagelig overrasket ved at det bare er i 4 hus, at beboerne har under 5 kubikmeter luft hver. I 18 hus har hver 5 à 7 kubikmeter, og i de øvrige av de opmaalte 175 hus er der over 7 kubikmeter. Dertil kommer, at der i omtrent halvparten av disse smaa hus er peis, som holdes aapen, og som benyttes. Der er peis i de fleste, men for at spare paa veden holdes den lukket med spjeld. I de hus, hvor der fyres paa peisen, er det omtrent likegyldig, hvor mange personer der er i forhold til kubikindholdet.

Luften er alltid ren. I næsten alle hus med ett rum brukes peisen stadig. Ved at se paa opmaalingsresultaterne blir man slaat over, hvor like husene er i det store og hele. Høiden fra gulv til himling holder sig mellem 2 og 2,10 m. En del mellom 2,10 og 2,20 m.

Det gjennomsnittlige kubikindholdt av bygningerne var i klasse I 38 kubikmeter, i klasse II 60 kubikmeter. Pr. individ blir i klasse I det gjennomsnittlige kubikindhold 12 kubikmeter og i klasse II 16 kubikmeter. Og denne luftmængde blir vel at merke benyttet til daglige, noget som desværre ikke kan sies ved klasse III med 3 à 4 smaa rum. En hel del av disse hus er sat op i den senere tid ved hjælp av laan av boligbanken, og en «honnet ambition» begynder at vise sig her likesom ved Rjukan og Notodden og i flere byers arbeidskvarterer, idet man lar den største og bedste stue staa paa stas med bord midt paa gulvet og betrukne stoler omkring for at motta fremmede. Familien stuver sig sammen i kjøkkenet og et kammers ved siden av dette. For at motarbeide denne farlige mote burde kommuner og arbeidsgivere, som yder hjælp til nye boliger, faa indført en byggemaate, som er slik, at kjøkkenet staa i forbindelse med det største rum, mens der fra gangen er indgang til et mindre rum, som kan staa paa stas.

«Bare 4 hus kan sies at være overbefolket. Disse hus er samtidig daarlige i flere henseender»

Foruten opmaalingen av husene fik de to mænd ogsaa i opdrag at notere sig væggenes, gulvets, himlingens og grundmurens beskaffenhet, samt hvorvidt der var tilsig i brønden («bekken»). Halvdelen av husene var tilfredsstillende. I 48 tilfælder er notert dels mindre gode, dels daarlige vægger. I tredjeparten av de opmaalte hus er notert mindre gode eller daarlige gulv, og i næsten halvparten var der mindre god eller daarlig grundmur. I 32 hus er flere av disse mangler samtidig tilstede. Disse hus er saaledes daarlig skikket for beboelse. – I over halvparten av husene er der ingen eller bare liten fyld paa himlingen. Dette er en mangel, som alle ældre hus i Drangedal lider under. Saaledes ser man sjelden i de store, herskabelig bygget hus fyld over 2den etage.

Bare 4 hus kan sies at være overbefolket. Disse hus er samtidig daarlige i flere henseender. Luftkubus pr. individ er i disse hus mellem 3,48 og 4,33 kubikmeter.

Næsten uten undtagelse meldes om god brønd uten tilsig fra tun eller uthus.

I 8 bosteder er notert torvtak og soveplass paa himlingen. Disse hus er meget gamle. Adgangen til soveloftet er gjennom en luke i himlingen ad en stige, som stilles op ved sengetid. Luken stænges i almindelighet om dagen. Dette loft med sengeplasser under torvtaket holder sig varmt selv i den strengeste nattekulde; skade kun, at der bare er lys deroppe fra en liten glugge i hver ende av huset. Enkelte steder er der dog vindu og ganske bekvemme sengeplasser.

Klasse I og II er som før anført noksaa ensartet. Foran indgangsdøren er en bordklædt svalgang av bindingsverk, 1 à 1 1/2 meter bred i hele bygningens længde. Her er trappeopgang eller stige til loftet. Man kommer ind i det største værelse, som i almindelighet er firkantet. Ved siden av peisen er der en dør ind til et kammers, som har avlang form, idet længden svarer til husets bredde. –

Klasse III er mere varierende, 2 værelser i 1ste etage og kvistværelser eller 3 i 1ste etage. Ved klasse IV merker man atter en viss stabilitet i byggemaaten. De fleste middels store gaarder er helt til den siste tid bygget nogenlunde ens i 2 hele etager. Man kommer ind i en sval, hvor der paa den ene side er trappeopgang, paa den anden side eindgang til kjøkkenet, mens indgangen til stuen er re tind for den ytre port. Stuen er stor, i almindelighet større end kjøkken og kammers til sammen. Disse to værelser er begge paa samme side av storstuen og har til sammen en større bredde end denne, da de ogsaa indbefatter den del, som svarer til svalgangens bredde. I den senere tid bygges de hus, som er bestemt for 5 à 6 værelser, i en helt anden stil, enten «schweizerstil» eller endnu nyere stil og nesten altid i 1½ etage.

«Sammenlignet med andre bygder, hvorfra forresten bare spredte meddelelser foreligger, er boligforholdene i Drangedal gode»

Klasse V, de herskabelige hus, finder man paa de store gaarder. Værelsernes antal varierer fra 6 til 12 à 13. De ældre av disse har et ensartet præg. De er bygget i to hele etager. Man kommer ind i en bred gang, som gaar tvers gjennem hele bygningen baade i 1ste og 2den etage. Paa den ene side av gangen er en svær stue i hele bygningens bredde, 6 à 8 meter i tverkant, og en lignende i 2den etage (stasstuen). Paa den anden side av gangen er entilsvarende eller større del indrettet til 3 à 4 rum i hver etage. Der var altid en svær peis i den store stue i 1ste etage, likesaa en i et kjøkken paa den anden side av gangen. Flere steder er peisen fjernet. Disse bygninger er meget rummelige. Nutildags bygges der i villastil ogsaa paa de store gaarder; men disse nye hus, som i og for sig kan være pene, stikker slemt av mot de andre, naar der i en grænd er gammel bebyggelse.

«Ikke alle forandringer betegner fremskridt»

Sammenlignet med andre bygder, hvorfra forresten bare spredte meddelelser foreligger, er boligforholdene i Drangedal gode. Der er en del gamle mindre bygninger; men de fleste av disse ligger spredt omkring i skogene med let adgang til ved og uten anden utgift end arbeidet med at faa den frem. En ny tid begynner. Flere avsidesliggende plasser er allerede nedlagt. Den nye bebyggelse grupperer sig i grænder omkring landhandlerierne. Folk maa kjøpe ved dyre domme og stuver sig da sammen i smaa, tette værelser uten ventilation. Ikke alle forandringer betegner fremskridt.

M. Solberg, Drangedal

Publisert: 1. september 2025. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.25.0406
Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 2. juli 2026.